

بررسی تاریخی زندگی ام المومنین خدیجه علیها السلام

دکتر محمد محمودپور

استادیار بنیاد دائرة المعارف اسلامی

سرشناسه: محمودپور، محمد، ۱۳۵۲-
عنوان و نام پدیدآور: سایبان آفتاب: بررسی تاریخی زندگی ام‌المؤمنین خدیجه علیها السلام / محمود محمودپور.
مشخصات نشر: تهران: نشر سلمان پاک، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۱۴۰ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۶۸-۲۲-۶
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
عنوان برگزیده: بررسی تاریخی زندگی ام‌المؤمنین خدیجه علیها السلام.
موضوع: خدیجه علیها السلام بنت خویلد، ۳-۶۸ قبل از هجرت - سرگذشت‌نامه.
موضوع: زنان مقدس مسلمان - سرگذشت‌نامه.
موضوع: Muslim women saints - Biography.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷/۲/۳۳۳/۲۶۲۶ BP
رده‌بندی دیوید: ۲۹۷/۲۲۲
شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۲۳

نشر سلمان پاک

سایبان آفتاب / محمد محمودپور

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه
نوبت چاپ : اول، تابستان ۱۳۹۸
قیمت : ۱۶,۰۰۰ تومان
صفحه آرا : مهدی فرج‌اللهی
طراح جلد و نشانواره : محمد روح‌الامین
چاپ و صحافی : واژه‌پرداز اندیشه

مراکز پخش: تهران، پاتوق کتاب ۸۸۹۱۱۲۱۲ - ۰۲۱ / کتاب‌فروشی کیهان ۰۳۴۷۹ - ۰۶۶۴۰۳۱-۲۱
قم، پاتوق کتاب ۰۳۷۷۴۲۷۵۷ - ۰۲۵ / اصفهان، پخش فدک ۰۳۱ - ۳۳۳۵۱۲۰۷
کتابسرای فدک ۰۳۱ - ۳۲۲۰۵۴۸۵ / خرید اینترنتی: bookroom.ir و ketabkhon.ir

۱۱	مقدمه
۱	۱. خاستگاه و ریشه
۲۰	دین در عرب جاهلی
۲۳	معیشت در عرب جاهلی
۲۵	زن در عرب جاهلی
۲۷	ازدواج در عرب جاهلی
۳۲	طلاق در عرب جاهلی
۳۴	زنده به گور کردن دختران (وَأَد)
۲	۲. پیش از ازدواج با پیامبر ﷺ
۴۱	القاب
۴۲	زناشویی
۴۶	همسران
۴۸	تجارت
۵۰	همکاری تجاری با پیامبر ﷺ
۵۰	سفر به حُباشه
۵۱	سفر به شام

۳. همسر پیامبر ﷺ

۵۹. خواستگاری و ازدواج
 ۶۷. زناشویی پیامبر ﷺ
 ۷۱. بازسازی کعبه
 ۷۱. تحنّث و عبادت پیامبر ﷺ

۴. نخبه‌مین زن مسلمان

۷۸. دعوت خریستندان
 ۷۹. طلاق دادن دختران خدیجه علیها السلام
 ۸۰. حمایت مالی رسول الله
 ۸۲. درگذشت خدیجه علیها السلام

۵. فرزندان

۹۱. زینب
 ۹۳. رقیه
 ۹۴. ام‌کلثوم
 ۹۵. فاطمه علیها السلام
 ۹۶. قاسم

۶. فضائل

۱۰۱. خدیجه علیها السلام از نگاه پیامبر ﷺ
 ۱۰۴. خدیجه علیها السلام از نگاه عایشه
 ۱۰۶. اولین زن مسلمان
 ۱۰۷. حامی اسلام و پیامبر ﷺ
 ۱۰۷. الف) قبل از طلوع وحی

- ۱۰۷..... (ب) رسالت غیر علنی
- ۱۰۸..... (ج) دعوت آشکار
- ۱۱۰..... ظرف امامت
- ۱۱۱..... زن برگزیده
- ۱۱۲..... سلام خدا و جبرئیل بر خدیجه علیها السلام
- ۱۱۲..... مفاه خدیجه علیها السلام در قیامت
- ۱۱۴..... مادر نمونه
- ۱۱۶..... راوی - حدیث
- ۱۱۹..... ۷. خدیجه علیها السلام دی روزگار پیامبر صلی الله علیه و آله
- ۱۲۷..... کتاب نامه

مقدمه

ام المؤمنین خدیجه علیها السلام اولین همسر پیامبر صلی الله علیه و آله و نخستین کسی است که به آیین اسلام گریخت و بدون تردید در به بار نشستن درخت اسلام سهمی وافرداشت. ایشان زبیر، کریم و عالی مقام ترین بانوان اسلام است و از مقام، منزلت و جایگاه رفیعی در نزد پیامبر و اهل بیت عصمت و طهارت؛ برخوردار بوده و به تبع آن نیز مسامیر، جهان نیز احترام خاصی دارد. شناخت شخصیت والای آن بانوی زرگوار که در سخت ترین و مهم ترین دوران حیات پیامبر صلی الله علیه و آله، یعنی آغازین روزهای رسالت و بعثت ایشان، بیشترین یاری و کمک را به لحاظ مادی و معنوی، به آن حضرت رسانده و نقش مهمی در شکوفایی و به انجام رسیدن این رسالت عظیم برعهده داشتند برای جامعه اسلامی به ویژه زنان مسلمان اهمیت زیادی دارد.

جایگاه حضرت خدیجه علیها السلام در زندگی و رسالت پیامبر صلی الله علیه و آله و شأن به قدری است که می شود برای ایشان تعبیر سایبان آفتاب قرار برد. سایبانی که با حمایت همه جانبه از پیامبر صلی الله علیه و آله افزون بر حمایت و حفاظت از شخص پیامبر صلی الله علیه و آله، تأثیر بسیار زیادی در به بار نشستن امت نوپای اسلامی گذاشت. به همین رو شخصیت فردی و اجتماعی این بانوی بزرگ الگوی بسیار مناسبی برای زنان و دختران مسلمان است. الگویی که بایستی با بررسی تاریخی و ژرف، تصویری روشن از آن عرضه گردد.

با این همه برای نشان دادن جایگاه تاریخی وی نه در میان منابع قدیمی و نه تألیفات جدید نمی‌توان اثری یافت که از عهده این مهم برآمده باشد. مثلاً از معاصران آثار چندی چون: حیاة ام‌المؤمنین خدیجه علیها السلام اثر محمد شبلی؛ خدیجه ام‌المؤمنین نوشته عبدالمجید زهراوی؛ مثلهن الاعلی خدیجه ام‌المؤمنین تألیف عبدالله العلابلی؛ ام‌المؤمنین خدیجه بنت خویلد اثر ابراهیم محمد حسن الجمل؛ زندگینامه خدیجه کبری علیها السلام و نظم زهراء علیها السلام تألیف هاشم معروف الحسنی؛ زندگانی حضرت فاطمه علیها السلام و زندگانی خدیجه علیها السلام اثر بدرالدین نصیری؛ خدیجه علیها السلام بنت خویلد اثر رشید محمد علی قطب در دست است، ولی هیچ کدام اصولی و روشمند نوشته نشده‌اند.

تمامی این آثار دستار برداری و بدون ارجاعات لازم بوده و جز در برخی موارد به منابع مورد استفاده - و در ارجاع نداده‌اند، مثلاً محمد علی قطب جز به قرآن، به کتاب دیگری ارجاع نداده یا کتاب بدرالدین نصیری داستان پردازی و برگرفته از ناسخ التواریخ است. اثر محمود شبلی اگرچه تمامی مطالب کتاب خود را با قرار دادن در کمره پنهان نشان می‌دهد که مستند به منابع قدیمی است ولی به هیچ منبعی ارجاع نمی‌دهد و یا اثر عبدالحمید زهراوی نیز بدون ارجاع بوده و در ذیل عنوان خدیجه علیها السلام به مسائل دیگر چون زندگانی پیامبر و دیگر صحابه پرداخته است. نیز اثر هاشم معروف الحسنی با هدف پاسخ‌گویی به آرای اهل سنت و اثر ابراهیم محمد حسن الجمل در ذیل نام خدیجه علیها السلام به ذکر فضایل بزرگان اهل سنت به خصوص ابوبکر و عمر پرداخته است و لذا هیچ‌کدام از این آثار چنان که باید قابل استفاده و مفید نیستند.

کتاب‌های فراوانی درباره خدیجه نوشته شده است. کهن‌ترین این آثار

کتاب خدیجه و عقیقه و أزواجها نوشته ابوالحسن علی بن عبدالله خدیجی است که ادعا داشته از نوادگان خدیجه از همسرش هاله است.^۱

از دیگر آثاری که درباره زندگانی خدیجه علیها السلام نوشته شده تنها خدیجه الکبری اثر عبدالستار البعاج به خاطر آوردن نظریات شیعه و خدیجه ام‌المؤمنین نظرات فی اشراق فجر الاسلام نوشته عبدالمنعم محمد عمر به خاطر ترتیب دسته‌بندی مطالب و دادن ارجاعات، قابل توجه می‌باشد ولی اولی بسیار مختصر و دومی نیز جز در فصلی کوتاه مابقی عبارت است از تحلیل‌ها، نظریات مؤلف از وقایع تاریخی. خدیجه ام‌المؤمنین: هی قصه دینی تاریخی نوشته نهرن عسوی افندی، نیز از آثار متأخر است که روایت خوبی از زندگی آن بانوی بزرگ ارائه می‌کند.

با توجه به آثاری که در مورد خدیجه علیها السلام نوشته شده و دیدگاه برخی خاورشناسان^۲ درباره وی، بر آن شدم تا پژوهشی تاریخی به بررسی ابعاد شخصیت بزرگ بانوی اسلام بَریم. منابع مورد استفاده در این نوشتار مانند هر موضوع تاریخی دیگر متنوع است. داب‌های سیر و مغازی، تواریخ عمومی، تراجم و طبقات، انساب، کتب حدیثی، تواریخ و مناقب ائمه و خاندانشان، تواریخ محلی، کتاب‌های جغرافیایی، تفاسیر، دایرةالمعارف و کتب دیگر از جمله گونه‌های منابع مورد استفاده در این نوشتار است.

در نهایت قدردان راهنمایی‌های استادان ارجمندم جناب آقایان دکتر هادی عالم‌زاده و دکتر حسین قرچانلو هستم که در به ثمر رسیدن این

۱. نجاشی، ص ۲۶۶-۲۶۷.

۲. برای مثال پریدو در شرح حال محمد صلی الله علیه و آله می‌گوید که وی خدیجه را در سن پنج سالگی به حباله نکاح [خود] آورد و در هشت سالگی با وی هم‌خواب شد (روح القوانین، ص ۴۳۳ به نقل از حسینی طباطبائی، ص ۸).

اثر نقش داشتند. بی شک در این کتاب نقایص و کاستی‌هایی نیز دیده خواهد شد از این رو با گشاده‌رویی از پیشنهادها و انتقادهای خوانندگان عزیز استقبال می‌کنم.

www.ketab.ir